ڕەنگدانەوەی ڕووداوە مێژوویی و ڕامیارییەکانی شۆڕشی کووبا لە هۆنراوەی نوێی کوردییدا.. عومەر عادل عەبدوڵڵا.

(هۆنراوەی "منم کووبا"ی جەلال مەدحەت خۆشناو بە نموونە).

ناونیشانی توێژینەوەکە:

بەهۆی ئەوە باسمان لەو ڕووداوە مێژوویی و ڕامیاریانە کردووە کە لە هۆنراوەی نابراو ڕەنگیداوەتەوە پەیوەست بە شۆڕشی کووباوە، لەگەڵ ئەوەشدا قۆناغە شیعرەکە قۆناغی شیعری نوێی کوردییە، بۆ چاکمان زانیوە،" ڕەنگدانەوەی ڕووداوە مێژوویی و ڕامیارییەکانی شۆڕشی کووبا لە هۆنراوەی نوێی کوردییدا (هۆنراوەی "منم کووبا"ی جەلال مەدحەت خۆشناو بە نموونە)" وەک ناونیشانی توێژینەوەکەمان هەڵبژێرین.

ئامانجی توێژینەوەکە:

ئامانجی ئەمە دۆزینەوەی ئەو ڕەهەندە مێژوویی و سیاسی و ڕۆشنبیرییە، کە لە نێو هۆنراوەکەدا بەدی دەکرێت، چونکە ئەو هۆنراوەییە، زیاد لە خوێندنەوە و ڕەهەندێک لە خۆدەگرێت، هەروەها لە ڕێگەی ئەم ڕەهەندانەوە، دەگەین بە ئاستی ئاگایی و هۆشیاری شاعیر، چۆن ئاشنایەتی لەگەڵ دونیای دەرەوەدا هەبووە.

گیرگرفتی توێژینەوەکە:

لە سەرەکیترین ئەوە گرفتەی هاتەتە پێشمان، بەستنەوەی هۆنراوەکە بووە، بە ڕەهەندە مێژوویەکەی و دیاریکردنی خاڵی هاوبەشی هۆنراوەکەیە، لەگەڵ مێژوویی ئەو ساتانەی هۆنراوەکەی تێدا نووسراوەتەوە، ئەمەش لە ڕێگەی پشت بەستن بەو دەقە مێژوویانەی، کە باس لەو ڕووداوانە دەکەن.

گرنگی توێژینەوەکە:

گرنگی ئەم توێژینەوە لەوەدایە، کە ئاستی مرۆڤدۆستی و ئاگایی شاعیرمان بۆ دەردەخات، لەلایەکەی تریشەوە، خوێنەر دەتوانێت لە ڕێگەی خوێندنەوەی ئەم توێژینەوە زانیاری لەبارەی شۆڕشی کووبا دەستبکەوێت، چونکە لەگەڵ توێژینەوەکەدا، چەند زانیارییەکمان لەبارەی ئەو شۆڕشەوە خستۆتەڕوو، کە پەیوەندییان بە هۆنراوەکەوە هەیە.

پەیکەری توێژینەوەکە:

توێژینەوەکە، بەشێوەیەکی گشتی دابەشبووە بەسەر دوو بابەتەدا، لە بابەتی یەکەمدا چەمک و زاراوەی شۆڕشمان ڕوونکردۆتەوە و بە خوێنەرمان ناساندووە، لە بابەتی دووەم خوێندنەوەیەکی مێژوویی و سیاسی و ڕۆشنبیریمان کردووە، بە دەقەی ئاماژە پێکراو.

پێشەکی:

ئەگەرچی گەلی کورد هەمیشە کەڵەکەی ئازار و باری ڕەزاگرانی داگیرکاری و زۆرداری بەسەر شانەوە بووە، بەڵام هەرگیز ئەمە نەبووەتە هۆکارێک بۆ ئەوەی ئازار و چەوسانەوەی گەلانی تر دونیای لەبیر بەرێتەوە، چوون ماران گەستەیەک دەزانێت، دۆخ و حاڵی کەسێک کە مار گەستوویەتی لە چ دۆخ و ئازارێک دایە. شاعیرانمان, هەرچەندە وەکو پیوەست ئاوڕیان لەو ئازارە و برینە داوەتە کە کورد بە دەستی گەلانی تر چێشتوویەتی، بەڵام لە پاڵ ئەمەشدا، هەمیشە خەمی ئەو گەلانەیان خواردووە، کە ژێردەست و ستەم لێکراون.

لەم قۆناغە شیعرەدا، واتا لە شیعری نوێی کوردییدا، چەندین شاعیرمان هەن، کە ڕووداوە مێژوویی و ڕۆشنبیری و ڕامیاری ئەو سەردەمە لە نێو هۆنراوەکانیاندا جێی خۆی کردۆتەوە و بەشێکی فراوانیان لە پەیکەری هۆنراوەکانیاندا پێکهێناوە. تەنانەت هەندێکیان کەوتوونەتە ژێر ئەو بۆچوونانەوە هەندێک لە هۆنراوەکانیان لە ژێر ڕۆشنایی ئەو بۆچوونانە نووسیوەتەوە.

ڕەنگە گرنگترین پاڵنەر وای لە شاعیر کردبێت، دەست بەرێت بۆ ئەم بابەتە ئەو ئەزموونە خراپەیەتی، لەگەڵ دیکتاتۆر و داگیرکەران بینیوتی، چۆن گەلی کورد درێژایی مێژوو ڕووبەرووی داگیرکاری بوونەتەوە و ئەم پرسەش هەتا ئەمڕۆ بە نێو شادەماری مێژوومانندا بڵاوبۆتەوە. نووسەران و هۆزانڤانمان هەمیشە سووتوی ئەو دووکەڵە ئاسمانی پەیڤ و هۆنراوانەی تەنیوە. گەرچی ئەم هۆنراوە، لە ڕووی هونەرییەوە چێژێکی ئەوتۆ بە خوێنەر نەدات، بەڵام ئەگەر ئەمە وەکو

هەڵویستێک لێی بڕوانین، ئەوە ئەوپەڕی تەرپکەی مەرقەدەستی و خەمخۆری شاعیر پیشان دەدات، بۆ گەلێک کە نەک چەندین وڵات، بەڵکو چەند کیشوەرێکی لێوە دوورە و ڕەنگە کەمترین تاکەکانی ئەو نەتەوەیە وشەی کورد و نەتەوەی کوردیان پەردەی گوێیانی نەلەراندبێت.

زاراوە و چەمکی شۆڕش:

شۆڕش جوڵانەوەیەکی کۆمەڵایەتییە، هەندێکجار لە کۆمەڵەدا ڕوو دەدات، وەک شۆڕشە نەتەوەی و کۆمەڵایەتییەکان، هەندێکجاریش وەک هەندێکجار لە ئاستی تاکەکەسێک ڕوودەدات، بۆ نموونە وەک شۆڕشە زانستییەکان، کە جاری وا هەیە، زانایەک داهێنانێکی پیویست و گەورە دەکات، یان تیۆرێکی تر ڕەت دەکاتەوە، ئەمە بە شۆڕشێکی زانستی دادەنرێت.

جگە لە زاراوەی (شۆڕش)، هەندێکجار نووسەران و توێژەران زاراوەی (ڕابوون) بەکاردەهێنن، بەڵام ڕابوون بە لە فەرهەنگی خاڵدا بە مانای (هەستان)دێت، لە فەرهەنگی هەمبانەبۆرینەشدا لە بەرانبەر (هەستان) و (بەرزبوونەوە) دانراوە. لە زمانی عەرەبییدا, بەرانبەر ئەم زاراوە لە زمانی کوردییدا زاراوەی (ثورة) بەکاردەهێنرێت، لەگەڵ ئەوەشدا لە زمانی ئینگلیزی(revolution)ی پێدەوترێت و دەتوانین لە ڕێگەی گەڕان لەم وشەوە, سەرداوێکمان دەستکەوێت و بتوانین زانیاری باشمان دەستکەوێت.(revolution) واتا زاراوە ئینگلیزییەکە "بۆ یەکەم جار لەلایەن کۆپەرنیك بە مانای جموجوڵی ئەستێرەکان و هەتاو لە زانستی ئەستێرەناسیدا بەکاربراوە. (شۆڕشی زانستی و شۆڕشی هاوینی) دواتر لە سەدەی ١٧ لە ئەوروپا، واتایەکەی تازەی لە خۆوەگرت و مانای ڕابوونی سیاسی و کۆمەڵایەتی مانا کراوەتەوە. ئینجا بە واتای سوڕانێکی بنەڕەتی لە: شێوازی بەرهەمهێنان (وەک شێوازی شۆڕشی پیشەسازیی و شۆڕشی تەکنەلۆجی) یان وەرچەرخانێکی بنیاتنەری کۆمەڵایەتی و سیاسی(وەک شۆڕشەکانی فەرەنسا و سۆڤیەت و ئێران) وە لایەنێک لە ژیانی کلتووری و فیکری (وەک شۆڕشی زانستی و شۆڕشی کەلتووری) لێک دراوەتەوە."(ئەحمەد شەبانی،٢٠٣:٢٠١٠)

ئەم زاراوەیە، لە فەرهەنگە ڕامیاری و کۆمەڵایەتی و مەعریفیەکاندا بەدی دەکرێت، بەڵام زیاتر لە نێو ڕامیاریدا زیاتر تیشکی دەخرێتە سەر، هەر بۆیە لە ناساندنی شۆڕشدا وتراوە:"شۆڕش بزووتنەوەیەکی ڕامیارییە، کە بە واتای گۆڕانی ڕیشەیی هەلومەرجی باو لە هەموو

بوارەکاندا دەت و زۆرجار توندوتیژی لە خۆدەگرێت"(زوروز حنان، ٢٠١٥:٦) دیارە ئەم توندوتیژیە، لە ئەنجامی بەرکەوتنی دوو بەرەوە ڕوو دەدەن، واتا بەرەی گۆڕانکاریخواز کە ئەو بەرەیە دەیانەوێت شۆڕش بکەن و شێوازی ئەو چوارچێوەی ڕامیاری و کۆمەڵایەتی و زانستییە بگۆڕن، لە هەمان کاتدا بەرەی نەگۆڕ ئارەزووی ئەو گۆڕانکاری ناکەن، بە هەر هۆکارێک بێت، بۆیە لە ئەنجامی ئەمەدا، بەرکەوتن ڕوو دەدات و هەندێکجاریش توندوتیژی لە دەکەوێتەوە.

شۆڕش لە ئاستی نەتەوەی و ڕامیاریدا، وەک هەڵوێستێکی ڕامیاری و نیشتمانی"لقێکە باس لە کودەتا و ڕاپەڕین و نافەرمانی مەدەنی دەکات "(الهواری بلحاج، ٢٠٢٢:٤٧٣) بۆو واتای هەر یەک لەو چالاکییانەی وەچۆی شۆڕشن و هێچ کاتێک گەل و میللەت بە توڕەی و نیگەرانی و ناڕەزایەتی دووگیان دەبن، ئەو شۆڕش و ڕاپەڕین و کودەتا لە دایک دەبن. هەموو پێشکەوتن و گۆڕانکارییەکانی دونیا، منەتباری شۆڕشەکانن، چونکە"شۆڕش تاکە ئامرازێکە کە پرۆسەی پێشکەوتن و گەشەسەندن و گۆڕانکاری خێراتر دەکات"(د.یاسر العلوي،٢٠١٤:٢٨)کەواتە شۆڕش دەبێتە هەوێنی نەشونماکردنی چەندین پێشکەوتن و جوڵانەوەی نوێ لە ئاستی کۆمەڵایەتی و ڕامیاری و ئابووریدا، چونکە پردێک دەڕوخێنێت و پردێکی نوێ دروست دەکات، کلاوێک دەڕوخێنێت و کۆشکێکی تر دروست دەکات، ئەمەش ئەو دەمە دێتە دی کە شۆڕشگێڕان لەگەڵ شۆڕشەکانیان ڕاستگۆبن و ناپاکی لە ئامانجەکانی شۆڕش نەکەن.

هەمیشە کۆمەڵگە ئاراستەکەر و هەڵسوڕێنەر سووکانی شۆڕشە و هەر کۆمەڵگەشە پشکی سەرەکی دەرئەنجامەکانی شۆڕشی بەردەکەوێت، ئەگەر باش بێت و ئەگەر خراپ، هەربۆیە "(شۆڕش)سەرەتا چەمکێکە هەریەکێک لەو گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتیانە دەکۆڵینەوە."((جلال درخشه، مهدي سیاوشي،١٣٩٢:٩٠) واتا ئەگەر ئێمە بمانەوێت لە هۆکارەکانی شۆڕش بکۆڵینەوە، ئەوە سەرەتا دەبێت لە هۆکارەکانی توڕەی و خواستی کۆمەڵ بە شۆڕش بکۆڵینەوە و تانوپۆی ئەوە کاریگەری کۆمەڵایەتی و دەروونیانە بکەین کە لە پشت شۆڕشەوە خۆیان حەشارداوە.

ئەم چەمکە، (مەبەست لە چەمکی شۆڕش) بە دەرئەنجامی ئەو ناڕازی بوون دەگەینەت, لەو دۆخەی کە مرۆق تیایەتی و دەیەوێت تازەگەرییەک یان گۆڕانکارییەک دروست بکات، دیارە"گۆڕانکاری بەشێکی نەگۆڕی ژیانی مرۆقە و هەر لەبەر ئەم هۆکارەش هەر لە سەرەتای دروست بوونی مرۆقایەتییەوە هەوڵی دۆزینەوەی زیان و سودەکانی ئەو گۆڕانکاریانە و بەکارهێنانی بۆ پێشکەوتنی ژیانی خۆی

داوە. ئەستا، ئەم گۆڕانکاریانە دەتوانن لە بوارە جیاوازەکانی ژیاندا بن، لەوانە سیاسی، کۆمەڵایەتی، ئابووری، هونەریی."(اصر جمالزاده، محمد باقر باباهادي، رضا فيضي،١٣٩٦:١٠٦) کەواتە: خواستی شۆڕش خواستی گۆڕانکاریيە لەو دۆخە کە ئەستا تیایەتی و کەسانی شۆڕشخواز خواستی گۆڕانکاریيان هەیە لەو دۆخەی کە خۆیان پێیان خراپە بەرەو دۆخێکی باشتر.

شۆڕشی کووبا(1953-1959) و ڕەنگدانەوەی لە هۆنراوەی (منم کووبا)ی (جەلال مەحدحەت خۆشناو)دا:

لە ئەستادا، کووبا وەک وڵاتێکی سەربەخۆ و خاوەن ئاڵا و سنووری خۆی مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت. ئەم ولاتە دەکەوێتە کیشوەری ئەمریکای باکوورەوە، ئەم کیشوەرە" بە سێیەم قارەی جیهان دادەنرێت لە ڕووی ڕووبەرەوە لە دوای (ئاسیا و ئەفریقا)"(على موسى، محمد الحمادي، ٢٠٠٩:١٣) ئەگەر لە نەخشەی شوێنکەوتەی ئەم وڵاتە بڕوانین، ئەوە دەبینین لە شێوەی دوورگەیەکدا دەردەکەوێت، لە باکوورەوە ولایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا لە خۆ گرتووە و لە باشوورەوە وڵاتی جامایکا لە نەخشەکەدا دەردەکەوێت، هەروەها باشووری ڕۆژئاواوە دەریای کاریبی خۆی دەبینێتەوە. ڕۆژهەڵاتەوە، وڵاتی هایتی بەدی دەکرێت و لە ڕۆژئاواشەوە کەنداوی مەکسیک و وڵاتی مەکسیک بوونیان هەیە.

سەرەتا دەرکەوتن و دۆزینەوەی وڵاتی کووبا دەگەڕێتەوە، بۆ سەرەتاکانی دۆزینەوەی کیشوەری ئەمریکا، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ گەڕیدەی ئیتاڵی (کریستۆفەر کۆڵۆمبیس)
(١٤٥١- ١٥٠٦)" کاتێک کەشتییەکەی (سانتا ماریا) لە کەناراوەکانی کوبا لە ئەکتۆبەری ساڵی ١٤٩٢ لەنگەری گرت"(د.عبدالحسين شعبان،٢٠١١:٩) دۆزینەوەی ئەمریکا لەلایەن کۆلۆمبیسەوە، لە زیانی کووبا شکایەوە، چونکە هەر کۆلۆمبیس لەوەدا دەڵێت:"(ئەم جوانترین شوێنە کە مرۆڤ چاوی پێی هەڵبێ)هەر ئەمەش وای لە کۆلۆمبیس کرد کە گەڕایەوە ئیسپانیا دوای لە کاربەدەستانی ئیسپانیا کرد بە دەست بەسەرا گرتنی ئەوروپا، زۆر باسی خۆشی و کوبا و کەشوهەوای سروشتی بە کردن تا لە کۆتایدا وایکردن دەست بەسەر کوبادا بگرن"(عبداللە محمد علي، ١٩٨٤:١٨)

کووبا، یەکێکە لەو وڵاتانی کە لە سەدەکانی ڕابردوودا، ڕووبەرووی لەشاوی داگیرکاری دوو دەوڵەت بەتەوە، ئەوانیش ئیسپانیا و ئەمریکان. وەک پێشتر ئاماژەمان پێکرد، داگیریکەی ئیسپانیا

دەگەڕێتەوە بۆ دۆزینەوەکانی کۆلۆمبیس و سەرسامبوونی ئەو گەڕیدە بەو ناوچانە. پاشان ئەمریکییەکان دێن ئیسپانیاییەکان وەدەر دەنێن و خۆی دەسەڵات دەگرنە دەست.

شاڵاوی دووەمی داگیرکاری کووبا، کە لەلایەن ئەمریکاوە ئەنجام دەدرێت، دەنگدانەوەیەکی جیهانی بەدوای خۆیدا دێنێت، کە زۆر لە نووسەران و شاعیرانی دونیا هەڵوێستییان هەبووە بەرانبەری. شاعیرانی کوردیش لەبەر ئاگادارییان لە ڕووداوە سیاسییەکانی دونیا و هەست کرد بەو ستەم و نادادییە دەکەن دەرحەق بە گەلی کووبا دەکرێت، لە ڕێگەی هۆنراوەکانیانەوە گوزارشتییان لەو دۆخە کردووە. یەکێک لە دیارترین ئەو شاعیرانەش، (جەلال مەدحەت خۆشناو)ی شاعیرە، کە بەرگریکردن لە دۆزی گەلی کووبا لە هۆنراوەکەیدا ڕەنگداوەتەوە. هۆنراوەکە بەم چەشنەیە:

منم کووبا…

من ناترسم لە ڕەشەبا
نەترساوم تاکوو ئێستا
لە نۆکەرانی (پاتیستا)
جەهان وا دەکاتن باسم
بە دەیان هەڵیاندەواسم
ئەوانی تریان کە ماون
وەک قەڵەڕەش بەدیار داون
منم هێزی گەلی کووبا
(ئەمریکا نەء، کووبا)
دیارە کەوا من ناترسم
چونکە میللەتە هاوپرسم
بە هێزی بازوو بە تینم
ئمپریالیست دەهەژێنم
بە لشکری میلیشیا هەر
نۆکەران دەکەم دەربەدەر!
با ئەمریکا…
تۆپ و سوپا هەر تەرخان کا
بۆ زەوی و خاک داگیرکردن
کەچی دەڕوا بە ڕێی مردن!
کوا پڵنگی کاغەز دەتوانێ
ڕێگە و شوێن بە گەلان دانێ
بە سەر گەلان هیچ ڕەت نابێ

گورگە لە پێستی مەڕدا بە!
منم هاوڕێی گەلان: کووبا
نامترسێنێ سوپا و بومبا
چونکە من زۆر چاک دەزانم
چی دەکەم بۆ نیشتمانم
بەدەستی کارگەر دەرکردن
لە ژێردەستی و داگیرکردن
بۆ هەموو گەلێ نەبەزم
بۆیە دەڵێم: کووبا ئەزم!

ئەم هۆنراوەیە، باس لەو دۆخە ڕامیاری و ئالۆزییەی وڵاتی (کوبا) دەکات، کە لە سەردەمی دەسەڵاتی دیکتاتۆری (فۆلگیسینیۆ پاتیسا) چەشتوویەتی، چونکە ئەم دیکتاتۆرە وەک خزمەتکاری ئەمریکا ژیاوە، بەو پێیەی ئەو کاتە کوبا خاوەنداریەتی ئەمریکا بووە،چونکە"(باتیستا) بەوە ناسراو بوو، کە پیاوی ئەمریکا لە هاڤانا کە بەرژەوەندییەکانی دەپارێزێت. لە ماوەی دەسەڵاتدا، بارودۆخی کۆمەڵایەتی تێکچوو، هەروەها بەکارهێنانی سەرکوتکردنی دڕندانە بەرامبەر بە هەر بزووتنەوەیەکی ناڕەزایەتی دژی. باتیستا هەروەها ئاسانکاری بۆ کۆمپانیا ئەمریکییەکان دەکرد کە پیشەسازییەکانی کوبایان کۆنترۆڵکرد ە داوای یارمەتی لە کەسایەتییە گشتییەکان کرد کە یارمەتیان داوە لە بارەی بەدامەزراوەییکردنی گەندەڵییەکانیی"(کاتي ماریا سولورزانو سیدینیو،٢٠١٥:٧١). ڕەنگە کاریگەرترین هۆکاری کەوای کردبێت ئەمریکا دژی ئەو شۆڕش بوەستێتەوە، ترسی لە دروستبوونی دەوڵەتێکی شیوعی بووە، چونکە شیوعیەت بو واتا فراوانەکەی"پێڕەوەکە لەسەر بنەمای هەڵوەشاندنەوەی خاوەنداریەتی تاک و مافی هاوبەشی خەڵک لە پارە و ژناندا. مرۆڤەکان لە کۆمەنیزمدا هاوبەشن لە پارە و ژن و سەروەت و سامان و دەستخستنی دیکەدا."(محمد بن ابراهیم بن الحمد، ٢٠٠٣:١٠). ئەو دەمە شۆڕشی کووبا لەسەر بنەمای هزرێکی شیوعی بوو و ئەمریکاش وەک بەرەی سەرمایەداری دژی ئەو شۆڕشە وەستاتەوە، "چونکە ٪٧٥ی زەویەکانی بە حکومەت و ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا و ئەوەی تر بە دانیشتووان بووە."ویکیپیدیا عەرەبی) ترسی ئەمریکا لەو بیرە شیوعیەتەکە بوو، کە وا خەریکە پەیتا پەیتا لە کووبا سەرهەڵدەدا، بۆیە لە ئەنجامدا خەڵکی کووبا هەستاون بە هەڵگیرسانی شۆڕش دژ بەم دیکتاتۆرە.

ناونیشانی هۆنراوەکە (منم کووبا)یە، ئەو (منم)ە بۆ ناساندن

دەگێڕێتەوە، واتا من تەنها خاوەنی خەمم، نەک کەسیتر، دیارە ئەمەش ئاماژەیەکە بۆ ئەو هەموو پێشیلکاریانەی کە ئەمریکا لە کووبا ئەنجامی داوە، لە ساڵانی پەنجا و شەستەکانی سەدەی ڕابردوودا، چونکە وەک گوتمان لە سەردەمەدا کووبا لە ژێر هەژموون و دەسەڵاتی ئەمریکادا بووە و بە موڵکی زانیوە.

ئەوە جێی سەرەنجە، کە ئەم شۆڕشی کوبا لەو سەردەمەی خۆیدا لە هەموو دونیادا ڕەنگ و بۆی خۆی دابووەوە و کارتێکردنێکی تەواوی هەبوو لەسەر گەلانی هەموو دونیادا، بە تایبەتی ئەو گەلانی ژێردەستن، هەر بۆیە شاعیر دەڵێ:

جەهان وا دەکاتن باسم

شۆڕشی کوبا و گیڤارای شۆڕشگێر, ئەو دەمە لە هەموو جیهاندا بڵاوبۆتەوە و هێمای ڕزگاری و سەربەستی بوو و لە دونیادا دەنگیان دابووەوە و کاریگەری خۆیان هەبوو. ئەم کاریگەریش لە ئاستی ڕۆشنبیری و سیاسیدا ڕەنگدانەوەی خۆی هەبوو، ئەم هۆنراوەش نزیکترین و دیارترین نموونەی ڕەنگدانەوەی ئەو لە هزر و ڕووداونەیانە لە نێو وێژەوانی کوردیدا، کە بریتیی بوو لە دەنگ و زمانی ئەوسای شۆڕشی کووبا لە کوردستاندا.

هەروەها شاعیر دژی ئیمپریالیزم وەستاوەتەوە، لە هۆنراوەکەدا، چونکە” کووبا دەوڵەتێکی بچووکە و ئابوورییەکەشی، سەرجەم ئەو دەوڵەتانەی کە کۆلۆنیالیزم و ئیمپریالیزم داگیری کردون و ماوەی چەند سەدەگەل چەوساندوویەتی و ئابوورییەکەشی دواکەوتووە”(چی گیڤارا،٢٠٠٦:٩)بەڵام” ئیمپریالیزم هەرگیز نەیتوانیوە ملکەچی بکات و ئەمە زۆر گوێ بەو ئاستەنگانە نادەین کە وەبەر هێڵێ و ئاراستەیەکی ڕاست و دروست شۆڕشگێڕانە ڕووبەڕوومانی دەکەنەوە(سەرچاوەی پێشوو،٩-١٠) دیارە ئیمپریالیزمیش بریتییە لەوەی کە دەسەڵاتێک لە شێوازدا سەربەخۆ بێت و خاوەن خاك و ئاڵا و وڵاتی خۆی بێت، بەڵام لەلایەن دەوڵەتێکی ترەوە ئاراستە بکرێت، لە هەموو ڕوویەکەوە، بە تایبەتی لە ڕووی دارایی و ئابوورییەکەوە، بۆیە ئەو کات، کووبا وەک دەوڵەتێکی سەربەخۆ بوو و خاوەن سەرۆک و خاکی خۆی بوو، بەڵام لەلایەن ئەمریکاوە ئاڕاستە دەکرا، بۆیە شاعیر دەڵێت:

دیارە کەوا من ناترسم
چونکە میللەتە هاوپرسم

بە هێزی بازوو بە تینم
ئەمپریالیست دەهەژێنم

شۆڕشگێرانی ئەو کاتەی کووبا هەرچەندە لە ڕووی سەربازی و چەک و تاخمەوە، بەرانبەر بوون لەگەڵ دەسەڵاتدا و لە هەمان کاتیشدا ئەو دەسەڵاتە لەلایەن ئەمریکاوە پاڵشتی دەکرا، بەڵام هەرگیز کۆڵیان نەدا و خۆی نەدا بەدەست باهۆزە دیکتاتۆریەتەوە و ملکەچ نەبوون، بۆیە لە ئاماژەدان بەم هەڵوەستەی ئەو شۆڕشە، شاعیر دەڵێت:

بە لەشکری میلیشیا هەر
نۆکەران دەکەم دەربەدەر!
با ئەمریکا…
تۆپ و سوپا هەر تەرخان کا
بە زەوی و خاک داگیرکردن
کەچی دەڕوا بۆ ڕێی مردن!

ئەم دەرە ئاماژەیە بە ئەوەی کە ئەمریکا لە ڕێگەی سووپاکەیەوە ڕاستوخۆ بەشداری نەکردووە، بەڵکو پاڵپشتی دەسەڵاتی ئەوسای کووبای کردووە، چونکە ئەمریکا لە ڕێگەی سەربازییەوە ویستوویەتی شۆڕشەکە لەناوبەرێت، هەربۆیە"ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا سەرەتا بژاردەی سەربازیی گرتەبەر بە مەبەستی لەناوبردنی شۆڕش، بۆیە مەشق و ڕاهێنانی بە ژمارەیەک سەربازی گەورەی بەکرێگیراو کرد کە لە ئەمریکا نیشتەجێبوون، لەوانە بوون کە دوژمنانی شۆڕش بوون، بە نیازی داگیرکردنی کووبا و لەناوبردنی شۆڕشەکە. ئەم هێزانە بە هاوکاری هەواڵگری ئەمریکا لە کەناری (هیەرەک)لە ناوچەی (کەنداوی بەراز) لە کەنارەکانی کوبا، دوای ئەوەی بە فڕۆکە ئەمریکییەکان نیشتنەوە هێرشێکی بەرفراوانیان کردە سەر ئەم ناوچەیە، ئۆپەراسیۆنی نیشتنەوەیان ئەنجامدا و لەگەڵ سوپای یاخیبوو، ئەو شەڕە سێ ڕۆژ بەردەوام بوو، داگیرکردنی کووبا لە ڕێگەی کەنداوی بەرازەکانەوە شکستی هێنا"(نوال صالح،٢٠١٩:٦٥) ئەم شکستە شکستی ئەمریکا بوو، چۆن ئەو هێزانە لەلایەن ئەمریکاوە ئاراستە دەکران و چەک و تەقەمەنیان بۆ تەرخان دەکرا، بۆ لە ناوبردنی شۆڕش.

“پاتیستا بە ڕووکەشی دەستوور و دیموکراسی حوکمڕانی دەکرد، پاشان ساڵی ١٩٤٤ دەستبەرداری حکومڕانی بوو. پاش ئەوەی وازی لە حوکمڕانی هێنا، ل ویلایەتی فلۆریدا گیرسایەوە. لەسەر بانکی ئەمریکی چووە بە قبوڵکردنی ناوڕاستی تاوان و لە پەیوەندییە بەرژەوەندیدارەکاندا پەیوەندی بەوەوە هەبوو. لە دوای هاتنی بۆ میامی، لە ساڵی ١٩٤٤ تا

ڕۆیشتنی لە ساڵی ١٩٥٣ کاتێک ئەمریکا جارێکی تر هەڵیبژارد، بە دەستبەسەرداگرتنی دەسەڵات لە دوورگەی کوبا لە ڕێگەی کودەتایەکی سەربازی کۆتایی بە دەسەڵاتی (کارلۆس) هێنا و بانگەشتی پاتیسای کــرد، بە دەستبەســەرداگرتنی دەســەڵات لە ١٠ی ئـــازاری ١٩٥٣ بە پەیڕەوکردنی سیاسەتێکی تایبەت، کە خزمەت بە بەرژەوەندییەکانی ئەمریکـا دەکـات لە وڵاتەکەیـدا، بەبێ بەرژەوەنـدی گەلەکەی، تـا بەرژەوەندی هاوبەشە ئەمریکییەکان بەرزەفتی 90%ی کێڵگە و کارگەکان و 40%ی پیشەسازی شەکر و 80%ی خزمەتگوزارییە گشتییەکان و 50%ی هێڵی ئاسـن و هەمـوو پیشەسازییەکـانی نەوت بە بەشـداری هـاوبەشەگە بەریتانییەکان.”(محمــد امحمــد طــوير،١٩٩٧:٢٥١) کەواتە: ئەو دەمە زۆربەی ناوەندە بازرگانی و ئابوورییەکانی کووبا لە ژێر هەژموون و داگیرکاری ئەمریکادا بوو. شاعیر درکی بەم نادادپەرییە کردووە و وتویەتی:

بەدەستە کارگە دەرکردن
لە ژێردەستی و داگیرکردن

واتا: با هەمووان بە گیانێکی شۆڕشگێڕانەوە، هەوڵە ئەو کارگە و هاوبەشگانە بدەین، کە لە ژێر هەژموون و دەسەڵاتی داگیرکەران دایە.

ئەنجامی توێژینەوەکە:

لە ئەنجامـدا گەیشتیـن بەوەی کە شـاعیر بەهۆی ئەو دونیـابینی و خەمخۆری لە ئاستە هەموو گەلانی دونیادا هەیبووە، لەم هۆنراوەدا ئاوڕی لە شۆڕشی کووبا داوەتەوە و لەو ڕێگەوە ویستویەتی ئەو شۆڕشە بە خوێنەرانی کوردزمان ئاشنا بکات. هەروەها پێویستە ئەوەش بڵێن: کە شاعیر چەند ڕەهەندێکی سیاسی و مێژوویی ئاوێتەی هۆنراوەکەی کــردووە و ئەمەش لەو ڕووانەوە خوێـنـدنەوەمان بۆ کــردووە و گەیشتوینەتە ئەو ئەنجامەی کە شاعیر ئاگاداری دۆخی ڕامیاری و مێژوویی ئەوسای کووبا بووە.

عومەر عادل عەبدوڵڵا

-__________

سەرچاوەکان

سەرچاوە کوردییەکان:

١.چی گیڤارا، و:سامان عەلی حامید،٢٠٠٦، ڕۆژانی بۆلیڤیا، چاپی یەکەم، خانەی چاپی ڕێنما، سلێمانی.

٢.عبداللە محمد علی،١٩٨٤،شۆڕشی کووبا، چاپخانەی (حوادث)، بەغدا.

٣.الدکتور علی موسی، محمد الحمادي،٢٠١٠،و:ڕێباز لقمان مصطفى،جوگرافیای ئەمریکای باکوور،چاپی یەکەم، چاپخانەی چوارچرا، سلێمانی.

٤.ئەحمەد شەبانی،٢٠١٠، فەرهەنگی زانستی سیاسی، چاپی یەکەم،دانشگای کردستان، سنە.

٥. شێخ محەمەدی خاڵ، ٢٠٠٥، فەرهەنگی خاڵ، بڵاوکراوەی ئاراس،چاپی یەکەم، هەولێر

٦. عبدالرحمن شرفکندی، ١٩٩٠،هەنبانە بۆرینە، فرهنگ فارسی-کردی»، ویراستیار: محمدماجد مردوخ روحانی، انتشارات سروش، تهران

سەرچاوە عەرەبییەکان:

١. محمد امحمد الطوير،١٩٩٧تاريخ حركات التحرر من الاستعمار في العالم خلال العصرا لحديث ، منشورات تانيت ، ا لر باط.

٢.نوال صوالح،٢٠١٩، الحركات تحرر في امريكا لاتينية، ثورة كوبية ١٩٥٩ نموذجا،مذكرة ماستر، جامعة خيضر محمد بسكرة.

٣.زوزور الحنان،٢٠١٥، حقيقة الثورة جويلية١٩٥٢المصرية، مذكرة ماستر، جامعة خيضر محمد بسكرة.

٤.د.ياسر علوي،٢٠١٤، معجم المصطلحات السياسية، معهد البحرين للتنمية السياسية.

٥. الهواري بلحاج،٢٠٢٢، ثورات الربيع العربي: أسبابها ونتائجها، كلية الحقوق والعلوم السياسية، جامعة سعيدة، الجزائر.

٦.د.عبدالحسين شعبان،٢٠١١،كوبا حلم غامض،الطبعة الاولى،دار فارابى، بيروت،لبنان.

٧. كاتي ماريا سولورزانو سيدينيو,2015,ابعاد ومستقبل عودة العلاقات الأمريكية – الكوبية، تجاهات اللأحداث، العدد 7

٨. محمد بن ابراهيم بن الحمد،٢٠٠٣،الشيوعية،الطبعة الاولى، دار بن خزيمة للنشر و التوزيع،الرياض.

٩.ثورة الكوبية، ويكبيديا عربية.

سرچاو فارسییکان:

١. جلال درخشه،مهدي سياوشي،١٣٩٢، ماهيت انقلابهاي اجتماعي)علل وقوع و شرط تداوم(از منظر اميرمؤمنان علي)عليهالسلام، جستارهاي سياسي معاصر، پژوهشگاه علوم انساني و مطالعات فرهنگي، سال چهارم، شمارة سوم، پاييز 1392، صص 89 – 114.

٢. ناصر جمالزاده، محمدباقر باباهادي، رضا فيضي،١٣٩٦،
مؤلفههاي مانايي انقلاب اسلامي در منظومه فكري
مقام معظم رهبري)مدظلهالعالي، دوفصلنامه علمي- پژوهشي جامعهشناسي سياسي جهان اسلام، دوره 6، شماره 1، بهار و تابستان 1397)پياپي12